

67-42-83/1
17.11.2020

До спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19
Національного університету
«Львівська політехніка»
(79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3,
ауд. 301 XIX навчального корпусу)

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора юридичних наук, професора,

Омельчука Олега Миколайовича

на дисертацію Юрійчук Олени Орестівни

«Правовий мультикультуралізм: аксіологічний вимір»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

зі спеціальності 12.00.12 – філософія права

Актуальність теми дослідження є обґрунтованою, на думку опонента, з огляду на низку чинників, з-поміж яких виокремимо такі:

По-перше – необхідністю формування правової держави, що нерозривно пов'язане з процесами переосмислення суспільних цінностей, врахуванням факторів, які впливають на формування правового мультикультуралізму.

По-друге – це актуальність філософського осмислення правових явищ у зв'язку з методологічним плюралізмом для виявлення сутнісних філософсько-правових смислів, яким раніше не приділялося дослідницької уваги.

По-третє – прагматизація предмету вітчизняної філософії права, її звернення до практичних проблем права, юридичної діяльності.

З огляду на зазначене та положення, викладені дисертанткою (в авторефераті на сторінці 3, у рукописі дисертації на сторінці 11), актуальність теми та обґрунтування вибору теми дослідження не викликає сумнівів.

Процес глобальної інтеграції культур та цивілізацій і прагнення націй при цьому зберегти свої унікальні риси сприяв дослідженню поняття мультикультуралізму, етапів його становлення та пропонувананих ним варіантів реакції на ускладнення соціальних, правових та культурних взаємодій. Втім, досліджуючи розвиток цього поняття, неможливо не взяти до уваги генезу поняття культура, здійснення філософського аналізу якої дає можливість виокремити ідеї та інститути, які спричинили розвиток складного феномену мультикультуралізму.

Закономірним із огляду на актуальність теми є **зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами**. Як відзначає авторка на сторінці 3 автореферату та на сторінці 12 дисертації, тема дисертації узгоджується з Основними науковими напрямами та найважливішими проблемами фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014-2018 роки, затвердженими постановою Президії НАН України від 20.12.2013 № 179, а також безпосередньо пов'язана з науково-дослідною роботою кафедри теорії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» «Філософські та теоретичні концепції держави і права» (державний реєстраційний номер 0113U001356).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, є загалом достатнім. Цьому сприяло використання широкого методологічного інструментарію та джерельної бази. Дисертанткою використано 302 джерела, у яких відображено різні аспекти проблематики.

Також дослідження дисертантки загалом містить значну методологічну компоненту. Методологічний ступінь обґрунтованості результатів дослідження обрано з огляду на завдання наукової роботи, з найповнішим урахуванням об'єкта і предмета дисертації, зокрема

обґрунтовано перехід до некласичної методології з визнанням нерационального і плюралістичного підходів, які дають змогу найповніше вивчити аксіологічний вимір правового мультикультуралізму. Для повноцінної реалізації завдань і досягнення поставленої мети було використано комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів.

Зокрема, у дослідженні застосовано філософські методи: діалектичний – для охарактеризування становлення правового мультикультуралізму (підрозділ 1.1, 2.1), обґрунтування розвитку поняття толерантності (підрозділ 3.3), метафізичний – для розкриття змісту поняття правового мультикультуралізму, аналізу його типів та видів (підрозділ 2.2), вивчення поняття теорії людиноцентризму (підрозділ 3.1) тощо.

Серед загальнонаукових методів було застосовано історичний метод – для дослідження етапів розвитку правового мультикультуралізму (підрозділ 2.1); метод сходження від конкретного до абстрактного дозволив розкрити взаємозв'язок понять мультикультуралізму, правового мультикультуралізму, людиноцентризму, толерантності з іншого боку, виокремити їх взаємозв'язок тощо (підрозділ 2.2, 3.1 – 3.3; системний метод – для визначення типів мультикультуралізму, видів правових культур, а також форм толерантного співіснування в мультикультурному суспільстві (підрозділ 2.2, 2.4, 3.3); догматичний метод – під час формулювання нових понять на основі аналізу існуючих дослідницьких та наукових висновків (підрозділ 2.2, 2.4).

Зі спеціальних методів було застосовано порівняльно-правовий метод (підрозділ 2.2, 2.4, 3.2, 3.3), формально-правовий, який допоміг позбутися неточностей і визначеннях (підрозділ 2.2, 3.2, 3.3), метод правого моделювання (підрозділ 2.3, 3.2 тощо).

Безспірними позитивними рисами дослідження є чіткість викладення матеріалу, мовленнєвий стиль, виважений тон ведення полеміки.

Наявна дисертація, автореферат та опубліковані роботи свідчать, що їх авторкою проведене ґрунтовне наукове дослідження. Архітектоніка роботи логічна, що дало змогу не лише чітко визначити завдання дослідження (сторінка 4 автореферату, сторінка 12 дисертації), а й виокремити мету, яка полягає у визначенні та філософсько-правовому аналізі правового мультикультуралізму та його аксіологічного виміру, що зумовило концепцію наукової роботи.

При цьому обґрунтованість отриманих авторкою наукових результатів базується на достатньо переконливій аргументації висловлених положень і висновків, послідовності та логіці викладу матеріалу, єдності всіх структурних підрозділів роботи.

Автореферат дисертаційної роботи належно відображає її основний зміст і відповідає встановленим вимогам.

Новизна та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації засвідчена використанням теоретичних здобутків вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували тему. Роботі загалом властивий комплексний характер монографічного дослідження та наукова новизна в методологічному аспекті.

Саме в обґрунтуванні та здійсненні такого підходу до філософсько-правового осмислення правового мультикультуралізму у контексті аксіологічного виміру й полягає концептуально-методологічна новизна дисертаційного дослідження О.О. Юрійчук. Особливе значення мають такі нові в концептуальному сенсі і важливі для практики положення і висновки, одержані здобувачкою:

1. Наведено основні підходи до розуміння правового мультикультуралізму: описовий та нормативний; слабкий та сильний; політичний, емпіричний та політико-соціальний; демографічний, ідеологічний та політичний (підрозділ 2.2).

2. Проаналізовано роль римського права та його ідейно-світоглядних принципів, які залишаються співзвучними із сучасними правовими культурами: космополітизму, мультикультуралізму, справедливості та індивідуалізму (підрозділ 2.3).

3. Особливої уваги заслуговує аналіз передумови виникнення мультикультуралізму як реакції на міграційні проблеми та виділення всередині великих держав відмінних культурних спільнот.

4. Проаналізовано поняття громадянської ідентичності та її кризи, що призвела до більш детальної філософсько-правової дискусії та сприяла розгляду поняття нації та національної самобутності (підрозділ 3.2).

Разом з тим, хочу висловити деякі зауваження та побажання дисертантці, врахування яких, на мою думку, має стати у нагоді при подальших дослідженнях розглядуваної тут проблематики.

1. Пропонуючи авторське визначення поняття правового мультикультуралізму серед найвагоміших результатів дослідження, дисертантка зосередилася здебільшого на аксіологічній його основі, майже не охоплюючи діяльнісний його вимір. Окрім цього, зважаючи на досить широку палітру обґрунтованих та систематизованих основних ознак правового мультикультуралізму, авторці доцільно було б у повному обсязі включити їх до самого авторського поняття правового мультикультуралізму.

2. Хочеться також побажати авторці більш критичного ставлення до деяких концептуальних положень щодо співвідношення природного і позитивного права, які зустрічаються в сучасній вітчизняній літературі і відтворюють метафізичний погляд на ці поняття, характерний для попередніх епох. Це стосується й концепції жорсткого дуалізму природного і позитивного права, й буквального розуміння природного права як відображення дії законів природи.

3. Розкриття авторкою поняття «мультикультуралізм» та «правовий мультикультуралізм» через призму вияву особистісних та соціальних

цінностей без розкриття категорії «цінність» у загальнофілософському та спеціально-юридичному значенні не дозволяє виявити авторське бачення цього поняття та залишає простір для дискусій. А тому варто більш чітко кристалізувати дослідницьку позицію у цьому питанні.

4. У дослідженні правового мультикультуралізму доречно було б більш предметно зупинитись на аналізі правових пам'яток різних періодів та вивчити еволюцію змісту правових норм на предмет відображення у них соціально обґрунтованих мультикультуралістичних моделей.

Наведені висновки загалом не впливають на цілісність та повноту проведеного дослідження і можуть бути враховані при проведенні подальших наукових розвідок питань правового мультикультуралізму у філософсько-правовому осмисленні.

Результати наукового дослідження можуть бути використані у навчальному процесі вищих навчальних юридичних закладів під час викладання філософсько-правових та теоретико-правових дисциплін. Окрім того, наукові доробки авторки доцільно реалізувати при визначенні подальших наукових досліджень з філософії права.

Текст дисертації як за обсягом, так і за змістом відповідає основним науковим та методичним вимогам до праць на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Основні положення дисертації адекватно представлені у публікаціях О.О. Юрійчук, які у кількості, що вимагається МОН України, вийшли у науковому періодичному виданні іншої держави та у наукових фахових виданнях України, затверджених переліком МОН України. Співставлення текстів дисертації та автореферату свідчить, що основний їх зміст є ідентичним. В авторефераті знайшли своє відображення основні положення роботи, проміжні та кінцеві висновки. За своїм змістом на напрямом наукового пошуку робота відповідає обраній спеціальності 12.00.12 – філософія права.

Отже, у поданому до захисту дослідженні на тему «Правовий мультикультуралізм: аксіологічний вимір» дається теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, суть якої полягає у комплексному філософсько-правовому дослідженні аксіологічного виміру правового мультикультуралізму. Дисертація відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її авторка, Юрійчук Олена Орестівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України,

перший проректор Хмельницького університету

управління та права імені Леоніда Юзькова

О.М. Омельчук

Підпис *О.М. Омельчук*
ЗАСВІДЧУЮ:
Вчений секретар університету

С. Позинько

